

แหล่งเรียนรู้ เรื่อง กระบือสายพันธุ์ไทย

ชื่อแหล่งเรียนรู้ : ศูนย์เรียนรู้ประสบโชค ฟาร์มควายไทย

๑. ประวัติความเป็นมา

ตั้งแต่ปี ๒๕๖๒ นายวรพล คำสละ ได้ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลบึงทับแรต อำเภอลานกระบือจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบอาชีพเกษตรกรปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ต้องการป้อนมูลสัตว์เพื่อทำการเกษตรปลูกพืชเพื่อให้ได้พืชผลทางการเกษตรที่ดีคุณภาพดี จึงได้ไปปรึกษาเกษตรอำเภอบึงทับแรตจึงแนะนำให้เลี้ยงโคและกระบือเพื่อนำมูลมาทำปุ๋ย ต่อมามีความรักการเลี้ยงโคกระบือจึงได้ศึกษาการเลี้ยงอย่างจริงจัง และได้พัฒนาสายพันธุ์เพื่ออนุรักษ์ความไทยให้คงอยู่สืบไป

๒. จุดเด่น/จุดน่าสนใจ

๒.๑ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ควรอนุรักษ์สัตว์เศรษฐกิจของไทย

๒.๒ เป็นแหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงแนวใหม่ คอก หนอง นา

๒.๓ เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น

๓. เจ้าของ

นายวรพล คำสละ

๔. ประเภทแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน

๕. ที่อยู่

บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ ๔ ตำบลบึงทับแรต อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

๖. วัตถุประสงค์ของแหล่งเรียนรู้

๖.๑ เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่และการอนุรักษ์กระบือสายพันธุ์ไทย

๖.๒ เพื่อเป็นแหล่งส่งออกสัตว์เศรษฐกิจไปยังการค้าขายต่างประเทศ

๖.๓ เพื่อเป็นแหล่งผลิต สัตว์เศรษฐกิจของไทย

๗. กลุ่มผู้ใช้บริการ

๗.๑ เด็ก และเยาวชน

๗.๒ นักเรียน นักศึกษา

๗.๒ ประชาชนทั่วไป

๘. ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้

๘.๑ เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้ศึกษาเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

๘.๒ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ สร้างงาน สร้างอาชีพให้คนในชุมชน

๙. ภาควิชาที่สนับสนุน

๙.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงทับแตร

๙.๒ สำนักงานเกษตรอำเภอลานกระบือ

ขอบคุณภาพถ่าย จากศูนย์เรียนรู้ประสบโชค ฟาร์มควายไทย

ภาพถ่าย โรงเลี้ยงโคกระบือ

ภาพถ่าย คอกเลี้ยงโคกระบือ

ภาพถ่าย สถานที่เลี้ยงกระบือกลางแจ้ง

ภาพถ่าย แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น

ฐานที่ ๑

ใบความรู้กิจกรรมที่ ๑ แหล่งการเรียนรู้กระบือไทย

เรื่อง ความเป็นมาลักษณะกระบือในประเทศไทย

“ควาย” เป็นสัตว์ขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ที่มีความผูกพันกับมนุษย์มาแต่สมัยดึกดำบรรพ์ จากหลักฐานภาพเขียนก่อนยุคประวัติศาสตร์ของมนุษย์โบราณ ปรากฏภาพควาย ปลา และสัตว์ป่าบางชนิด เขียนอยู่ตามถ้ำต่าง ๆ โดยทั่วไปแสดงให้เห็นว่าควายเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์มาแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ในประเทศไทยเชื่อว่า “ควาย” มีบทบาทสำคัญ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ใช้เป็นแรงงานเพื่อการเกษตร การขนส่งและการคมนาคม แม้แต่ในการสงครามยังใช้ควายเป็นพาหนะในการต่อสู้ข้าศึก เช่น การต่อสู้ของชาวบ้านบางระจัน

เดิมควายเป็นสัตว์ป่า เหมือนสัตว์ป่าทั่วไป แต่โดยสัญชาตญาณเป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝน ทำให้เชื่องได้ มนุษย์จึงนำมาเลี้ยง ฝึกฝน จนเชื่องและนำมาใช้แรงงาน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความรักความผูกพันระหว่างมนุษย์กับควายสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

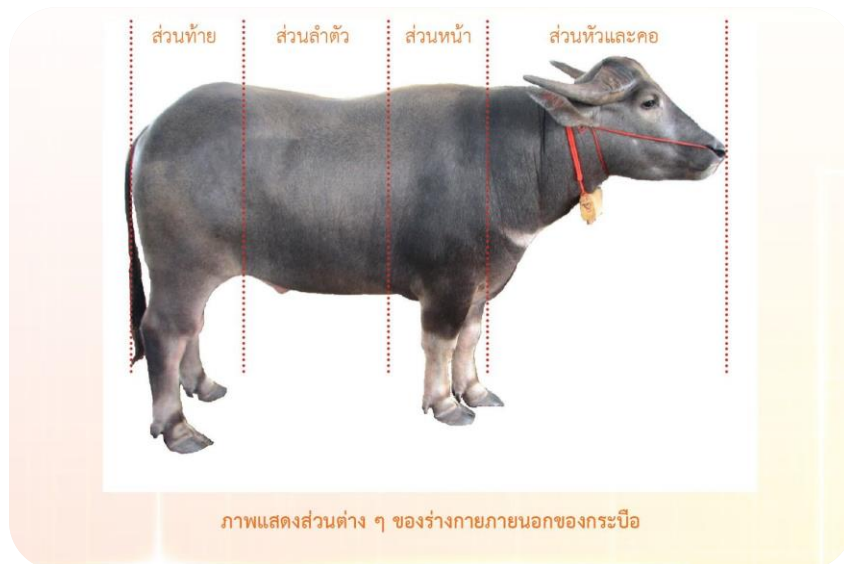
คนไทยใช้แรงงานจากควาย มาแต่ยุคสร้างอาณาจักรเพราะพื้นที่ในการตั้งอาณาจักรอยู่ในเขตราบลุ่ม อาชีพที่เหมาะสม คือการเกษตร ตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ จึงพูดได้ว่า “ควายเป็นชีวิตของคนไทย”

โลกเจริญก้าวหน้า มีวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ สังคมเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสังคมเกษตรในประเทศไทยจากที่เคยใช้ควายไถนา คราดนา ลากเกวียน นวดข้าว เปลี่ยนเป็น เครื่องจักร เครื่องนวดข้าว บทบาทของควายภาคเกษตรหมดลงโดยสิ้นเชิง

ควายมีการเรียกแตกต่างกันไปแต่ละชาติแต่ละภาษา เช่น ภาษาจีนเรียกว่า “ส่วยหนิว” (Sui Nui) ภาษาฟิลิปปินส์เรียกว่า “คาราบาว” (Carabao) และภาษาไทยเรียกว่า “ควาย” (Khway) ภาษามาลายูเรียกว่า “เกรเบอ” (Gerbao) เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปของควาย

๑. ขนาด : ควายจะโตเต็มวัยเมื่ออายุระหว่าง ๕-๘ ปี น้ำหนักตัวผู้โตเต็มวัยโดยเฉลี่ย ๕๒๐-๕๖๐ กิโลกรัม ตัวเมียเฉลี่ยประมาณ ๓๖๐-๔๔๐ กิโลกรัม ตัวผู้จะใหญ่กว่าตัวเมียเล็กน้อย
๒. รูปร่างหน้าตา : ควายส่วนใหญ่รูปร่างอ้วน เตี้ย พุงพี ลำตัวสั้น ท้องกางกลม แข็งขาสั้น เขากางยาว ปลายเขาโค้งเป็นวงคล้ายพระจันทร์เสี้ยว
๓. สี : ควายมีอยู่ ๒ สี คือควายที่มีขนสีดำกับควายที่มีขนสีขาว โดยทั่วไปควายมีขนสีดำ ส่วนควายขนสีขาวหรือที่เรียกว่าควายเผือก (Albinoid Buffalo) ไม่ค่อยมีหน้าที่ในการเป็นสินค้า หรืออาหาร เพราะชาวนาไม่นิยมซื้อขาย และไม่นิยมฆ่าแกง แต่จะมีประโยชน์ด้านจิตใจมากกว่าควายสีดำ
๔. เขา : ควายโดยทั่วไปหรือส่วนใหญ่มีเขายาวกางออกสองข้างสรีระ ปลายเขาโค้งเข้าหากัน ลักษณะเขาควายส่วนล่างเป็นสีเหลี่ยมรูปมนผิวขรุขระเป็นปล้อง ส่วนบนกลมเรียบปลายแหลมผิวลื่น ควายบางตัวมีเขาผิดปกติ คือเขาสั้นทู่หรือเขาหลุบห้อยลงสองข้างสรีระ ขนาดเขาควายโดยปกติยาวประมาณ ๖๐-๑๒๐ เซนติเมตร
๕. ฟัน : ควายมีฟันล่าง ๒๐ ซี่ ส่วนฟันบนมีเฉพาะกราม ๑๒ ซี่ ไม่มีฟันหน้า ด้วยเหตุนี้ชาวนาจึงเชื่อว่าควายไม่มีฟันบน

ฟันน้ำนม

ฟันแท้

การเจริญเติบโตและการสืบพันธุ์

ลูกควายจะกินนมแม่จนอายุประมาณ ๑.๕ ปี ควายจะเจริญเติบโตใช้แรงงานได้ระหว่างอายุ ๒.๕ – ๓ ปี ช่วงที่ใช้งานได้เต็มที่ คือระหว่างอายุ ๕-๘ ปี ควายแต่ละตัวจะใช้งานได้จนอายุย่างเข้า ๒๐ ปี อายุควายโดยทั่วไปเฉลี่ยประมาณ ๒๕ ปี (เว้นกรณีพิเศษที่ควายบางตัวอาจมีอายุยืนผิดปกติ)

ควายตัวผู้สามารถเป็นพ่อพันธุ์ได้ตั้งแต่อายุ ๒ ปี ส่วนควายตัวเมียสามารถเป็นแม่พันธุ์ได้ตั้งแต่อายุ ๓ ปีขึ้นไป ควายจะตั้งท้องช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวซึ่งเป็นฤดูที่อาหารอุดมสมบูรณ์ ควายจะอุ้มท้องประมาณ ๑๐.๕ เดือน ก่อนและหลังคลอด ๒-๓ อาทิตย์ เจ้าของไม่นิยมใช้งานหนัก ปกติควายจะคลอดลูก ๒ ตัว ในเวลา ๓ ปี

การดูแล

โดยมากเลี้ยงเป็นฝูงรวมกัน โดยใช้ตัวผู้ ๑ ตัว คุมฝูงตัวเมียได้ประมาณ ๒๕-๓๐ ตัว หากกระบือที่เลี้ยงไว้มีจำนวนมาก ก็แบ่งออกเป็นฝูงโดยใช้ตัวผู้ร่วมกัน (วิธีแบ่งฝูงกระบือจะแบ่งตาม ฝูงพ่อกระบือ แบ่งเป็นคอก ๆ เพื่อป้องกันการต่อสู้กัน ฝูงแม่กระบือ ฝูงกระบือตัวผู้ที่ยังผสมไม่ได้ และฝูงกระบือตัวเมียที่ยังผสมไม่ได้)

ควายเป็นสัตว์ซึ่งตามภาษาสัตวศาสตร์ เรียกว่า Bos Bubalis มนุษย์รู้จักและเลี้ยงมาช้านานแล้ว โดยควายตามลักษณะของวิชาสัตวศาสตร์มีดังนี้ เป็นสัตว์ขนาดหนักโครงร่างใหญ่ ร่างกายหนา ผิวหนังมีสีดำ สีเผือก สีต่าง มีขนเล็กน้อย หัวยาวแคบ มีเขาบนหัว หางสั้นและมีขนที่ปลายหาง กระบือพันธุ์นมที่ดีจะมีเต้านมใหญ่ หัวนมยาว น้ำนมมีสีขาว ไขมันสูงสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง โดยใช้ไถนา ลากของ ลากเกวียน เนื้อเป็นอาหารหนึ่งก็นำมาทำเครื่องหนัง อีกทั้งยังเป็นพาหนะอีกด้วย

คุณค่าที่ถูกลืม

ปัจจุบันคุณค่าของควายเริ่มลดน้อยลงไป โดยเฉพาะทางด้านเกษตรกรรม เพราะมีเครื่องจักรที่ทันสมัยเข้ามาใช้แทน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่มที่อนุรักษ์และยังคงความนิยม “ควาย” มากกว่าเครื่องจักรไม่ว่าเหตุผลใด ๆ ก็แล้วแต่ควายถือเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าต่อมนุษย์ไม่ว่าในยุคไหน ๆ ก็ตามที ถึงแม้ปัจจุบันคุณค่าบางส่วนอาจลดลงไปก็ตาม

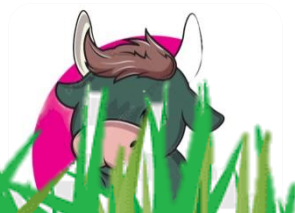

เอื้อเฟื้อภาพประกอบบางภาพ : คุณปราโมทย์ มณฑามณี

แหล่งอ้างอิง : หนังสือเรื่อง”ควาย”

Share this:

<https://phetsriputta.wordpress.com/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%Bo%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%84%E0%B8%87%E0%B8%A2/>

ฐานที่ ๒

ใบความรู้กิจกรรมที่ ๒ แหล่งการเรียนรู้กระบือไทย

เรื่อง สายพันธุ์กระบือ

พันธุ์ควายในโลกมี ๒ ชนิด คือควายป่า และควายบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งควายบ้านออกไปได้อีก ๒ ประเภท ดังนี้คือ ควายปลัก (Swamp Buffalo) ประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชีย ได้แก่ ไทย พิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย พม่า เวียดนาม กัมพูชา ลาว มีควายปลักเป็นจำนวนมาก ใช้สำหรับทำงานในท้องนาเพื่อปลูกข้าว และลากเข็น เมื่อกระบือใช้งานไม่ไหวแล้ว ก็จะส่งเข้าโรงฆ่าเพื่อใช้เนื้อเป็นอาหาร

๑.ควายไทย(ควายปลัก) มีความแข็งแรง มีกีบเท้าใหญ่ เคลื่อนไหวและเจริญเติบโตช้า ไม่ค่อยทนความร้อน จะแสดงอาการทรมานทรมายเมื่อไม่ได้ลงน้ำเป็นเวลานาน ชอบแช่ในโคลนตมเพื่อป้องกันแสงแดดและแมลงรบกวน ได้แก่ควายอินโดนีเซีย และกระบือไทย เป็นต้น ควายปลักของไทยมีลักษณะ ขนาด และสี คล้ายควายในพม่า กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งมีสี ๒ สี คือ สีเทาเข้มเกือบดำและอีกสี คือสีเผือก-ผิวหนังสีชมพู ควายไทยเป็นประเภทควายปลัก เป็นสัตว์ใช้แรงงาน มีลักษณะรูปร่างลำสัน ขนสีเทาดำ หรือสีเทาเข้ม เขาโค้งเป็นวงกว้าง มีขนสีขาวรูปตัววี(V)ที่คอ เท้าทั้งสี่ข้างต่าง ชอบนอนแช่ปลักโคลน มีความแข็งแรงอดทน

๒.ควายมูร่าห์(Murrah) ควายนํ้าหรือควายแม่นํ้า (River Buffalo) พบในอินเดีย ปากีสถาน อียิปต์ ยุโรป
ตอนใต้ ส่วนใหญ่เป็นควายนมมากกว่า ชอบนํ้าสะอาด ไม่ชอบลงโคลน ได้แก่ ควายอียิปต์ ควายคอเคเซียน และ
ควายเมดิเตอร์เรเนียน เป็นต้น ควายแม่นํ้าเพิ่งเข้ามาสู่ประเทศไทยประมาณสมัยรัชการที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
และส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงอยู่ในส่วนราชการ ควายยังไม่มีควมสำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทยมากนัก เป็นควายแม่นํ้าที่ใช้
ประโยชน์จากการรีดนม อาจเรียกว่า "ควายนม" มีแหล่งกำเนิดจากประเทศอินเดีย มีลักษณะทั่วไปคือ ตัวใหญ่ สี
ดำ หน้าผากนูน เขาม้วนงอ สั้น เต้านมเจริญดี ให้นํ้านมเฉลี่ย ๒,๐๐๐ ก.ก. ต่อ ๙-๑๐ เดือน ของช่วงการให้นม ตัว
ผู้หนักประมาณ ๕๕๐ ก.ก. ตัวเมียหนักประมาณ ๔๕๐ ก.ก. ลูกควายแรกเกิดหนักประมาณ ๓๐-๓๕ ก.ก. ควายมู
ร่าห์ชอบนํ้าสะอาด ไม่ชอบลงโคลน

<http://phetsriputta.wordpress.com/%E0%B8%9B%E0%B8%A0%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B6%E0%B8%9C%E0%B8%B7%E0%B8%9D%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%9A%E0%B8%9A%E0%B8%A2/>

ฐานที่ ๓

ใบความรู้กิจกรรมที่ ๓ แหล่งการเรียนรู้กระบือไทย

เรื่อง หลักการเลี้ยงกระบือทั่วไป

๑. โรงเรือน (คอกกระบือ)

ในอดีตเกษตรกรส่วนมากมักนิยมให้กระบืออยู่ใต้ถุนบ้านเนื่องจากปัญหาทางด้านโจรผู้ร้าย แต่ในปัจจุบันจะไม่

ค่อยพบเห็นกันมากเท่าใดนัก การปลูกสร้างเป็นโรงเรือนถาวรไม่ค่อยพื้พันเหมือนกับในโค แต่ถ้าเลี้ยงกระบือเป็นจำนวนมากก็ควรที่จะสร้างคอกให้อยู่เป็นสัดส่วนต่างหาก โรงเรือนควรจะเป็นคอกรวมฝูงมีหลังคากันแดดควรมีเนื้อที่ประมาณ ๔-๕ ตารางเมตรต่อตัว พื้นคอกควรจะเป็นพื้นคอนกรีตเพื่อความสะดวกในการทำความสะดวกด้านหน้าควรมีรางใส่อาหาร พื้นคอกควรลาดเอียงไปทางด้านหลังซึ่งมีร่องคอยรับสิ่ง

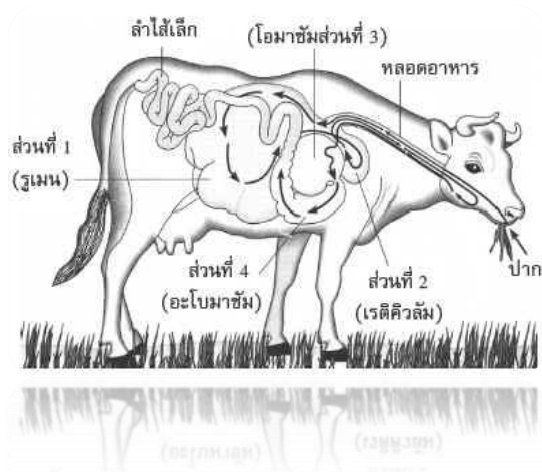
โสโครกให้ไหลลงไปรวมที่บ่อหมักเพื่อใช้เป็นปุ๋ยต่อไป

อ่างน้ำดื่มควรอยู่ในลานข้างนอกโรงเรือนเพื่อป้องกันไม่ให้กระบือเข้าไปนอนแช่ซึ่งอาจทำให้อ่างน้ำแตกชำรุดได้ง่าย ตัวคอกและบริเวณข้อควรจะอยู่ในที่สูงสามารถระบายน้ำได้ดีเพื่อป้องกันการตีปลัก และควรสร้างให้ห่างจากบ้านพักอาศัยพอสมควรเพื่อให้ถูกสุขลักษณะและควรให้ห่างจากแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้พอสมควรด้วย

๒. ระบบการย่อยอาหารในกระบือ

กระบือเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้องซึ่งมีกระเพาะรวมประกอบด้วย ๔ ส่วนทำให้สามารถย่อยอาหารหยาบได้

โดยจุลินทรีย์ในกระเพาะช่วยย่อยเยื่อใยให้อยู่ในรูปที่นำไปใช้ได้ เมื่อกระบือกินอาหารพวกหญ้าเข้าไปจุลินทรีย์ในกระเพาะจะเจริญเติบโตและทวีจำนวนในอาหารนั้นและจะย่อยอาหารนั้นด้วย เมื่ออาหารผ่านไปตามกระเพาะส่วนต่าง ๆ พวกจุลินทรีย์จะถูกย่อยเป็นอาหารโปรตีนของกระบือ มีรายงานสรุปสอดคล้องกันว่า ปริมาณการกินได้และการย่อยได้ของอาหารหยาบในกระบือสูงกว่าในโค (Wanapat et al., ๑๙๙๔ และ Castillo, ๑๙๘๑)

๓. อาหารและการให้อาหารกระบือ

อาหารที่ร่างกายกระบือต้องการ จำแนกได้เป็น ๕ ประเภทหลักๆได้แก่

๑) พลังงาน ได้จากสารอาหารจำพวกแป้งหรือคาร์โบไฮเดรต เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ปลายข้าว กากน้ำตาล และจากไขมัน เช่น ไขมันจากสัตว์ และไขมันจากพืชเป็นต้น

๒) โปรตีน มีทั้งโปรตีนจากพืชและสัตว์ เช่น กากถั่วเหลือง กากถั่วลิสง ปลาป่น เลือดป่น

๓) แร่ธาตุ แบ่งเป็น กลุ่มแร่ธาตุที่กระบือต้องการมากได้แก่ แคลเซียม ฟอสฟอรัส โซเดียม คลอรีน แมกนีเซียม กำมะถัน และโปตัสเซียม กับกลุ่มที่กระบือต้องการน้อยได้แก่ เหล็ก สังกะสี ทองแดง แมงกานีส โคบอลต์ ไอโอดีน ซีลีเนียม และโมลิบดีนัม

๔) วิตามิน แบ่งเป็นวิตามินที่ละลายในไขมัน มักพบในพืชสดและบางครั้งต้องเสริมให้กระบือได้แก่ วิตามิน เอ ดี อี เค เป็นต้น ส่วนวิตามินอีกพวกคือวิตามินที่ละลายในน้ำเช่น วิตามินต่าง ๆ ได้แก่ บี๑ บี๒ บี๖ และบี๑๒ วิตามินพวกนี้กระบือสามารถสร้างขึ้นเองได้จากแบคทีเรียในกระเพาะ

๕) น้ำ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสิ่งมีชีวิตทุกชนิด น้ำเป็นสิ่งจำเป็นในการเลี้ยงกระบืออย่างมาก โดยปกติแล้ว กระบือที่โตเต็มที่ ประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ กก. จะดื่มน้ำประมาณ ๔๕ ลิตร/ตัว/วัน ถ้าเป็นกระบือที่ให้นมจะดื่มน้ำมากขึ้นตามส่วน น้ำดื่มควรมีให้กินตลอดเวลาที่คอก

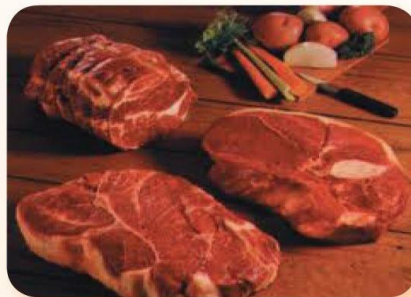
อาหารหรือโภชนาทั้ง ๕ ประเภนี้กระบือจะนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับร่างกายในหลาย ๆ ลักษณะด้วยกัน ดังนี้

- ๑) เพื่อดำรงชีพให้อยู่ได้ตามปกติ
- ๒) เพื่อการเจริญเติบโต การสร้างกล้ามเนื้อและการขุนให้อ้วน
- ๓) เพื่อการสืบพันธุ์ ในกระบือพ่อพันธุ์เพื่อต้องการสารอาหารไปใช้ในการผลิตน้ำเชื้อ

ส่วนในแม่พันธุ์เอนำไปใช้ในการสร้างลูกในท้อง

- ๔) เพื่อผลิตน้ำนม ในแม่พันธุ์

- ๕) เพื่อการใช้แรงงาน เช่น การลากเกวียน การไถนา เป็นต้น

อาหารหยาบ เนื่องจากกระบือสามารถสังเคราะห์โปรตีนต่าง ๆ ที่จำเป็นขึ้นใช้เองรวมทั้งวิตามินบางชนิดด้วย ดังนั้นอาหารหลักของกระบือจึงได้แก่ อาหารหยาบชนิดต่าง ๆ เช่น หญ้าสด หญ้าแห้ง หญ้าหมักฟาง ข้าว และเศษเหลือจากผลผลิตทางเกษตรอื่น ๆ เช่น ต้นข้าวโพด ยอดอ้อย ใบมันสำปะหลัง ต้นถั่วลิสง ต้นถั่วเหลือง ฯลฯ ในการเลี้ยงกระบือทั่ว ๆ ไปแล้วถ้าไม่มีเนื้อที่สำหรับให้กระบือกินหญ้ามากพอ เราอาจจะปลูกหญ้าไว้ให้กระบือกิน หญ้าที่ปลูกมีหลายชนิดแล้วแต่ความเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น พันธุ์หญ้ามักมีกรรมพันธุ์ส่งเสริมให้เกษตรกรทั่วไปปลูกเลี้ยงสัตว์ได้แก่ หญ้ารูซี่ หญ้ากินนีสีม่วง หญ้าเนเปียร์ หญ้าขน หญ้าแพงโกล่า และอย่างอื่น ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงเพื่อเพิ่มคุณค่าทางอาหารของแปลงหญ้า ถ้าทำได้ควรปลูกพืชจำนวนถั่วปนกับยาด้วยเช่น ถั่วฮามาตา ถั่วคาวาลเขต ถั่วเซนโตรซีมา และอื่น ๆ หากเลี้ยงจำนวนน้อยก็อาจจะปลูกหญ้าแบบสวนครัวแล้วตัดมาให้กินหลักกลับเข้าคอกตอนเย็น

ที่มา: www.dld.go.th

ฐานที่ ๔

ใบความรู้กิจกรรมที่ ๓ แหล่งการเรียนรู้กระบือไทย

เรื่อง โรคและพยาธิที่สำคัญในกระบือ

โรคและพยาธิที่สำคัญในกระบือ

ปัญหาโรคติดต่อในกระบือสำหรับในประเทศไทยนั้นมีโรคติดต่อที่สำคัญที่เป็นปัญหาในกระบือ ได้แก่ โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and mouth disease) โรคคอบวม (Hemorrhagic septicemia) โรคแท้งติดต่อ

(Brucellosis) โรควัณโรค (Tuberculosis)

ปัญหาเรื่องโรคพยาธินับว่าเป็นปัญหาหลักที่สำคัญซึ่งมักจะทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมาก จากสภาพการเลี้ยงดูตามสภาพเกษตรกรในชนบทในป็นหนึ่ง ๆ มีลูกกระบือตายเพราะพยาธิเป็นจำนวนมาก พยาธิที่สำคัญได้แก่ พยาธิตัวกลม ซึ่งสามารถติดต่อมาจากน้ำนมแม่ได้ และมักทำให้ลูกกระบือซูบผอมจนถึงตายได้ วิธีป้องกันและกำจัดพยาธิคือ การให้ยาถ่าย ซึ่งในปัจจุบันมีใช้กันหลายชนิดทั้งกินและฉีด สำหรับในกระบือที่โตพยาธิที่สำคัญคือ พยาธิใบไม้ในตับโดยมากพบในกระบือที่มีอายุมากกว่า ๑ ปีขึ้นไปเลี้ยงอยู่ในท้องที่ใกล้หนองบึง หรือในที่ลุ่มที่มีน้ำขังเนื่องจากพยาธิตัวนี้มีวงจรชีวิตที่ตัวอ่อนต้องผ่านหอยชนิดหนึ่งแล้วไปเจริญเติบโตเป็นตัวแก่ในตับหรือท่อน้ำดีทำให้ตับเสียหายหรือท่อน้ำดีอุดตันการป้องกันและการรักษาโรคพยาธิใบไม้ในตับ จะต้องใช้ยาเฉพาะที่ใช้กำจัดพยาธินี้ และควบคุมการแพร่กระจายโดยการกำจัดหอยที่เป็นพาหะของพยาธินี้ด้วย

นอกจากโรคพยาธิภายในแล้วยังมีพยาธิภายนอกที่เป็นปัญหา
กับการเลี้ยงกระบือของบ้านเราคือ
พยาธิในตา ซึ่งทำให้เกิดการ
ระคายเคืองกับตาต้ออักเสบ
ตลอดเวลาและมีจำนวนมาก ๆ
อาจทำให้ตาบอดได้ พยาธิชนิดนี้มี
แมลงเป็นตัวนำ การกำจัดพยาธินี้
โดยใช้ยาเฉพาะ หยอดตา และ
หมั่นป้องกันแมลงตอมตา

โรคเรื้อนที่ผิวหนังกระบือเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดกับกระบือทั่วไปทุกขนาด ส่วนใหญ่มักเกิดในฤดูแล้งที่มี
กระบือไม่ได้นอนแช่ปลัก หรืออาบน้ำ ทำให้เกิดการคันและมักถูส่วนที่คันกับต้นไม้หรือเสาคอก จนบางที่เกิดเป็น
แผลอักเสบตกสะเก็ด ถ้าเป็นระยะเวลานาน ๆ จะทำให้หนังหนาขึ้นและขรุขระ สาเหตุเกิดจากพยาธิที่มีชื่อ
Sarcoptis spp. สำหรับการรักษาและการกำจัดพยาธินี้ใช้ยารักษา โดยทาที่ผิวหนัง เช่น ยาดีลตริน เป็นต้น

สาเหตุของการเกิดโรคในกระบือ เกิดขึ้นได้จาก สาเหตุได้แก่

๑. เกิดจากการติดเชื้อโรคต่าง ๆ เช่น แบคทีเรียไวรัสเชื้อรา
๒. เกิดจากการขาดสารอาหารหรือได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ
๓. เกิดจากการได้รับสารพิษจากภายนอกรวมทั้งยาฆ่าแมลงต่าง ๆ
๔. เกิดจากโรคทางพันธุกรรมที่ถ่ายทอดจากพ่อแม่
๕. เกิดจากอุบัติเหตุจนได้รับบาดเจ็บ
๖. เกิดจากความผิดปกติของอวัยวะต่าง ๆ

ข้อปฏิบัติในการป้องกันโรค

การปล่อยให้กระบือเป็นโรคนอกจากจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลาหรืออาจรักษาไม่หายแล้ว ยังอาจ
สามารถติดต่อไปยังสัตว์ตัวอื่นได้อีกดังนั้นจึงควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. การนำกระบือใหม่เข้ามาในฝูง ต้องแยกกักเลี้ยง ๒ สัปดาห์ จนกว่าจะแน่ใจว่าไม่เป็นโรค และทำการ
ถ่ายพยาธิและฉีดวัคซีนก่อนนำไปรวมกับฝูงเดิม

๒. แยกกระบือที่ป่วยออกจากฝูง วิธีนี้จะประหยัดและได้ผลดีผู้เลี้ยงจะต้องหมั่นสังเกตอาการผิดปกติเพื่อ
จะได้แยกสัตว์ที่ป่วยออกมารักษาได้ทันและมีอาการป่วยมากกว่า ๒ ตัวในระยะเวลาใกล้เคียงกันมีอาการ
เหมือนกันให้สงสัยว่าอาจเป็นโรคระบาดให้รีบตามสัตวแพทย์มาช่วยทำการป้องกันไม่ให้เกิดการระบาดลุกลาม

๓. กระบือที่ตายโดยไม่ทราบสาเหตุหรือเป็นโรคระบาด ควรตามสัตวแพทย์มาช่วยตรวจดู เพราะอาจเป็นโรคติดต่อถึงคนได้ ถ้าเป็นโรคระบาดควรเผาและฝังซากให้ลึก ไรด้วยปูนขาวหรือยาฆ่าเชื้อสร้างควรอยู่ลึกกว่าผิวดินไม่น้อยกว่า ๑ เมตร

๔. กำจัดและทำลายสัตว์ที่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ควรมีการตรวจทดสอบโลกเป็นประจำ เช่น วัณโรค โรค布鲁เซลเลซิส (แท้งติดต่อ)

เพื่อป้องกันไม่ให้โรคติดต่อไปยังสัตว์อื่น ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ติดต่อดโดยตรงระหว่างตัวป่วยและตัวที่ปกติ เช่น หายใจรด การเลีย การสัมผัส

๒. ติดต่อกับอุปกรณ์เครื่องใช้หรือคนเป็นพาหะ

๓. แมลงหรือสัตว์อื่นเป็นพาหะ เช่น เห็บ เหลือบ นก หนู แมลง

๔. ติดต่อกับดินเชื้อโรคบางชนิดเมื่อเป็นแล้วจะคงทนอยู่ในดินนานหลายปี เช่น บาดทะยัก แอนแทรก

๕. ติดต่อกับนมมากับน้ำและอาหาร

๖. ติดต่อกับทางอากาศหรือลมหายใจโดยการไอหรือจามออกมาจากสัตว์ป่วยแล้วขับไปกับอากาศหรือฝุ่นละออง

การป้องกันและกำจัดโรค

๑) ฉีดวัคซีนป้องกันโรคแท้งติดต่อในรูปกระป๋องเพศเมีย อายุ ๓-๘ เดือน แล้วเจาะรูที่ใบหูด้านขวาเป็นสัญลักษณ์ไว้

๒) ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย เมื่อกระบืออายุ ๖ เดือน และทำการฉีดซ้ำทุก ๆ ๖ เดือน

๓) ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอบวมเมื่อกระบืออายุ ๖ เดือนและทำการฉีดซ้ำทุก ๆ ๖ เดือน

๔) ตรวจสอบโรคแท้งติดต่อและวัณโรคเป็นประจำทุกปี

๕) ในลูกกระบือควรถ่ายพยาธิตัวกลม ๒-๓ ครั้งห่างกัน ๒ สัปดาห์ถ่ายครั้งแรกเมื่ออายุ ๓ สัปดาห์

๖) กระบือที่เลี้ยงอยู่ในบริเวณที่ลุ่มใกล้หนองน้ำควรฉีดยากำจัดพยาธิใบไม้ในตับทุก ๐.๕ - ๑ ปี

๗) กำจัดพยาธิในกระเพาะและลำไส้ปีละครั้ง

๘) กำจัดพยาธิที่ผิวหนัง(โรคเรื้อน)เป็นครั้งคราวตามความจำเป็น

อ้างอิง: www.dld.go.th